

Timi Tervo

"Sellaista meidän maassa ei oikeastaan vielä ollut" – urauurtavaa työtä teoriasta käytäntöön

Jyväskylän yliopiston tehtävissä yli kolmekymmentä vuotta toiminut Timo Ahonen on nähnyt yliopistomaailman monesta kulmasta. Psykologian laitoksella tutkijana, opettajana, professorina ja dekaanina sekä yliopiston hallituksessa toiminut Ahonen kertoo yliopiston näyttäytyneen joka asemasta aina hieman erilaisena. Hä-

nelle punainen lanka yliopistotoiminnassa on ollut korkealaatuisen kansainvälisen tutkimustiedon yhdistäminen käytäntöön ja saattaminen kentälle sekä yleiseen tietoon. Samainen ajatus kyti Ahosen mielessä Niilo Mäki Instituuttia perustettaessa vuonna 1990.

”SELLAISTA MEIDÄN MAASSA EI OIKEASTAAN VIELÄ OLLUT”

Ahosen ja professori Heikki Lyytisen kiinnostus tutkia oppimisvaikeuksia systemaattisesti poiki 1980-luvun puolivälissä Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen yhteyteen perustetun lasten oppimisvaikeuksien tutkimusklinikan. Malli tähän saatiin maailmalta, kun vastaavia laitoksia ei Suomesta vielä tuolloin löytynyt. ”Sellaista meidän maassa ei siinä vaiheessa oikeastaan vielä ollut”, Ahonen muistelee. Tutkimusklinikan ajatuksena oli paitsi arvioida ja tutkia oppimisvaikeuksien luonnetta, myös tarjota tukea niille perheille ja ammattilaisille, jotka toimivat oppimisvaikeuksisten lasten kanssa. Vuonna 1990 tutkimuslinikasta kehittyi Niilo Mäki Instituutti, jonka tavoitteena on ollut viedä ajankohtaista tutkimustietoa laajalti suomalaisten käytettäväksi. Ahosen, Lyytisen ja erityisopettajakoulutuksen lehtorin Onerva Mäen toimesta syntynyt instituutti nimettiin luonteavasti Pohjoismaiden ensimmäisen erityispedagogiikan professorin Niilo Mäen mukaan.

Nykyisellään Lastentutkimuskl
nika toimii edelleen Niilo Mäki Instituutin ja Jyväskylän perheneuvolan ylläpitämänä. Ahonen pitää tutkimuslaitoksen yhteyttä käytäntöön tärkeänä. Hän on tyytyväinen nähdessään toiminnan painottuvan entistä enemmän käytäntöön kuntoutus- ja tuki-toimintana. Oppimisvaikeuksien ymmärtämisestä ja arvioinnista on päästy keskittymään lasten ja perheiden tukemiseen. Ahonen itse toimii Niilo Mäki -säätiön hallituksessa ja osallistuu Niilo Mäki Instituutin julkaiseman oppimateriaalin tuotantoon sekä hankkeiden ideointiin ja toteutukseen.

POIKKEUKSELLINEN TUTKIMUS PITKÄN URAN KOHOKOHTANA

Moninaisen työuransa kohokohdiksi Ahonen nostaa esiin paitsi Niilo Mäki Instituutin toiminnan käynnistämisen myös Lasten kielen kehitys- (LKK-) tutkimuksen, jossa tutkittiin lukemaan oppimisen vaikeuksien perinnöllisyyttä. Laajan pitkäikäistutkimuksen innovatiivinen lähtökohta oli tutkia lukivaikeutta lapsen syntymästä ja jopa sitä edeltävästä ajasta saakka. Vielä syntymättömien lasten lukivaikeus-tutkimuksessa Ahonen kollegoineen sai

kunnian toimia pioneerin asemassa, sillä tällainen tutkimus oli 1990-luvulla vielä ennenkuulumatonta. Tutkimuksessa pyrittiin tunnistamaan perinnöllisen lukivaikeusriskin omaavia perheitä ja tutkimaan riskiryhmään kuuluvien lasten kielenkehitystä. Tutkimuksessa havaittiin, että aivotoinnan erilaisuus riskiryhmissä voidaan tie-

tyiltä osin havaita jo lapsen ensimmäisinä elinpäivinä. Tutkimus auttoi lisäksi tunnistamaan lasten tuentarpeita kielellisten taitojen kehityksen perusteella. Tutkimuksen myötä kehittyi myös Heikki Lyytisen idea Ekapeli, joka on kouluissa laajalti käytössä oleva, kaikille avoin ja maksuton lukemista harjoittava peli. Ekapelistä on sittemmin ilmestynyt myös kansainvälinen versio Graphogame.

Niilo Mäki Instituutin liki kolmekymmenvuotisen historian aikana oppimisvaikeusklินิกalla käyneistä moni on jo ehtinyt aikuisikään. Niinpä Ahonen mainitsee uutena projektina käynnissä olevan seurantatutkimuksen, johon osallistuvat NMI:n oppimisvaikeusklินิกalla alakouluikäisinä käyneet aikuiset. Aikuisikäisten lähempi tarkastelu avartanee käsitystä oppimisvaikeuksien luonteesta myös tässä elämänvaiheessa. Tutkimusta ovat yhdessä Ahosen kanssa toteuttamassa Tuija Aro, Vesa Närhi ja Anna-Kaija Eloranta.

TIEDE KORJAA ITSEÄN

Suomenkielinen oppimisvaikeuksiin liittyvä ammattikirjallisuus oli NMI:n alkutaipaleella vielä hyvin vähäistä. Useita suomenkielisiä perusteoksia toimittanut Ahonen kertoo perinteisten teosten rinnalle syntyneen sittemmin myös käytännönläheisempiä arviointi-, kuntoutus- ja opetusmenetelmiin keskittyviä oppimateriaalikonaisuuksia, kuten Niilo Mäki Instituutin KUMMI-julkaisusarja. Ahonen kertoo myös päivitetyn perusteoksen oppimisen vaikeuksista olevan työn alla.

Ahosen mukaan uusi perusteos vastaa oppimisvaikeustutkimuksen kentän viimeaikaisiin muutoksiin, joka näkyy

teoksessa etenkin ilmiön tarkasteluna aiempaa laajemmin eri näkökulmista. Yksilönäkökulman rinnalle nousevat muun muassa koko kouluyhteisön näkökulma sekä luokahuonevuorovaikutuksen ja teknologiakehityksen vaikutukset oppimiseen ja oppimisvaikeuksiin ilmiöinä. Oppimisvaikeus-käsitteestä siirrytään samalla myös *oppimisen vaikeuksiin*, joka osaltaan etäännyttää jokseenkin negatiivisesti lautuneesta, yksilö- ja ongelmakeskeisestä oppimisvaikeus-termistä ja mahdollistaa ilmiön monipuolisemman tarkastelun. Työryhmän tavoitteena on teoksen julkistaminen syksyllä 2018 järjestettävän Hyvä Alku -tapahtuman yhteydessä.

KÄYTÄNNÖN JA TEORIAN LIITTO

Oppimisvaikeustutkimuksessa Ahonen kertoo monenkin asian muuttuneen. Yleinen tietoisuus oppimisen yksilöllisyydestä on lisääntynyt, ja samalla on muuttunut tapa, jolla oppimisen ongelmia selitetään ja tällaisista haasteista keskustellaan. Oppimisvaikeuksien juurten on havaittu ulottuvan aina varhaislapsuuteen, ei ainoastaan kouluun. Toisaalta oppimisvaikeus on tunnistettu myös aikuisiälle ulottuvaksi ilmiöksi. Avoin keskustelu oppimisvaikeuksien ilmentymisestä luo perustaa alan tutkimukselle. Kaikkinensa oppimisvaikeustutkimus on lisääntynyt ja monitieteistynyt. Monitasoinen lähestyminen oppimisvaikeuksiin onkin Ahosen mukaan tärkeää, sillä tarkastelu vain yhdestä näkökulmasta luo laajasta ilmiöstä hyvin suppean kuvan. Esimerkkinä alan monitieteistymisestä Ahonen avaa erilaisia tutkimusnäkökulmia, joita oppimisvaikeustutkimukseenkin on lukuisia. Lähtökohtia oppimisvaikeuksien

selittämiseen ovat yhtä lailla psykologia, kasvatustieteet, genetiikka, neurologia ja yhteiskuntatieteet. Erilaiset lähestymiset ja aikaikkunat oppimisvaikeuksiin aina millisekuntien pituisista hermostollisista tapahtumista koko kouluiän kattaviin ajanjaksoihin ovat kaikki mahdollisia ja tutkimuksellisesti tärkeitä.

Myös tutkimuskenttä on kehittynyt, sillä poikittaistutkimusten lisäksi myös pitkittäistutkimukset ovat tavallisia. Pitkitäistutkimus onkin elinikäisen ilmiön tutkimuksessa suuressa merkityksessä, sillä se mahdollistaa esimerkiksi erilaisten kehityskaarten tarkastelun ja vertailun. Samanlaisista lähtökohdista voidaan yksilökohtaisesti päätyä erilaisiin tuloksiin ja erilaisista lähtökohdista samanlaisiin tuloksiin. Tutkimuskentällä myös tutkimuksen päämäärät ovat muuttuneet. Erilaiset

arviointimenetelmät auttavat ymmärtämään oppimisvaikeuksia selittämällä eri taitojen rakentumista ja oppimisvaikeuksien taustoja. Myös kuntoutusmenetelmät ovat kehittyneet huomasti. Ahosen mukaan kuntoutus on entistä paremmin sidottu tutkimukselliseen perustaan ja kuntoutusmenetelmien toimivuuden testaaminen käytännössä on kehittynyt.

Tutkimustyön kehittämiseksi edelleen Ahonen peräänkuuluttaa samoja perusarvoja kuin Niilo Mäki Instituuttia perustettaessa. Käytäntö ja teoria yhdessä muodostavat liiton, jonka perustalle laadukas tutkimustyö ja kliininen toiminta rakentuvat. Ilmiöiden tarkastelu monipuolisesti eri näkökulmista onnistuu tutkimuksessa monitieteisyyden ja kentällä moniammatillisuuden myötä.

KOULUN KEHITTÄMINEN JA OPETTAJANKOULUTUS AVAIN- ASEMASSA

Kiinnostus oppimiseen ja koulutukseen on Ahosen uran varrella näkynyt aktiivisena osallistumisena valtion yleissivistävien erityiskoulujen hallintoon ja kehittämiseen. Tällä hetkellä hän toimii valtakunnallisen oppimis- ja ohjauskeskus Valterin johtokunnan puheenjohtajana. Sama kiinnostus on saanut hänet toimimaan myös erilaisissa oppimiseen ja lasten kehityshäiriöihin liittyneissä kehitys- ja koulutushankkeissa Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa 1990-luvun alkupuolelta saakka.

Monien paineiden ja resurssikysymysten kanssa painivaan koululaitokseen Ahosella riittää luottoa. Hän huomauttaa koulutuksen koetun merkityksen olevan edelleen korkea suomalaisessa yhteiskunnassa ja korostaa korkeatasoisen opettajankoulutuksen avainasemaa. Syyksi korkeana säilyneeseen opetuksen tasoon Ahonen ehdottaa vahvistunutta kiinnostusta tutkimukseen. Sen myötä koulun arkipäiväisiä ongelmia on voitu pyrkiä ratkaisemaan yhdessä tutkimuksen ja muun moniammatillisen toiminnan kautta. Muutuvassa yhteiskunnassa Ahonen korostaa ammatillisen yhteistyön tärkeyttä. Siten koululaitos pystynee jatkossakin vastaamaan paitsi lisääntyneisiin koulutuksen ja työelämän vaatimuksiin myös koko yhteiskuntaa koskeviin kulttuurisiin muutoksiin.

Timi Tervo on erityispedagogiikan opiskelija Oulun yliopistossa.